

3. Кодекс законів про працю України: прийнятий Верховною Радою УРСР 10 груд. 1971 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
  4. Закон України «Про охорону дитинства»: прийнятий Верховною Радою України 26 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
  5. Конвенція про права дитини : прийнята ООН 20 лист. 1989 р., ратифікована Постановою ВРУ № 789- XII від 27.02.91 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
  6. В. В. Сташис. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / К82 Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн —Видавничий Дім —Ін Юре, 2003. — 1196 с.
  7. В. В. Сташис. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
  8. О.С. Стеблинська. Кримінальне право. Особлива частина / О.С. Стеблинська. – К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. – 358 с.
  9. О.О.Дудоров. Кримінальне право (Особлива частина): підручник /за ред. О.О.Дудорова, Є.О.Письменського. – 2-ге вид. – К.: «ВД «Дакор»», 2013. – 786с.
  10. М.І. Мельник Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М.І Мельник. – Київ: Юридична думка, 2012.- 1316 с.
-

Рец Віолетта Володимирівна,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., с.н.с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВИ СМЕРТНОЇ КАРИ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ І ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасній системі покарань України довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання, альтернативою смертній карі, тому що призначається в окремих випадках, прямо передбачених законом, а також лише за вчинення особливо тяжких злочинів. Цей вид покарання застосовується як основний, проте до нього можуть бути додані і додаткові. На нашу думку, такий вид покарання є цілком доречним та ефективним у

сучасній системі покарань, проте досі існують наукові диспути про те, чи довічне позбавлення волі є альтернативою смертній карі, тому що є держави світу, де від смертної кари відмовилися, але є й такі, де вона продовжує існувати, хоча і існує переважно як стримуючий фактор. Власне, довічне позбавлення волі як вид покарання з'явилося завдяки зростанню тенденцій гуманізму, проте слід враховувати, що не завжди високі ідеї зможуть подолати юридичні і економічні проблеми, які вони і породжують. Крім того, не менш важливим залишається питання призначення найбільш суворих державно-правових примусів щодо неповнолітніх.

Покарання застосовується з метою забезпечення ефективного захисту суспільних відносин, які охороняються нормами кримінального права, а також запобігання вчиненню нових злочинів і засудженими, і іншими особами. Саме тому у світі існують держави, де існує найвища міра покарання – смертна кара, тобто такий вид покарання, який полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави за вироком суду [1]. Сьогодні в Україні відсутня смертна кара як найвища міра покарання, тому що це є обов'язковою умовою для перебування держави в Раді Європи. Смертна кара у вигляді розстрілу застосовувалася в Україні і в усіх інших державах, що утворилися в результаті розпаду СРСР.

Сьогодні в Україні не існує покарання у вигляді смертної кари. Такий суворий вид покарання передбачав Кримінальний кодекс УРСР 1961 року [3]. За всі роки незалежності з 1991-1999 року в Україні було виконано 612 страт [2]. Законом України від 17 червня 1992 року було скасовано смертну кару за окремі категорії злочинів, а згодом перед Україною постав ультиматум: перебувати у складі Ради Європи або застосовувати стосовно винних смертну кару, тому на неї був встановлений не один мораторій. На жаль, це не зупинило смертних вироків, тому що продовжував діяти Кримінальний кодекс УРСР. 29 грудня 1999 року Конституційний Суд України після тривалих дебатів і суперечок визнав положення щодо смертної кари у кримінальному законі неконституційними, а тому 22.02.2000 року Верховною Радою України було вилучено поняття смертної кари із чинного законодавства Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального, Виправно-трудового кодексів України» [4].

Масово розгорнулися диспути про те, що смертна кара суперечить Конституції України у частині охорони і гарантування невід'ємного права на життя [5, с. 74]. До 1995 року Україна входила до переліку держав із високими показниками по кількості винесених вироків із покараннями у вигляді смертної кари.

Крім того, слід звернутися до юридичного словника або Кримінального кодексу і звернути увагу на дефініцію терміну «покарання», де вказано, що покарання як захід примусу спрямоване на обмеження прав і свобод людини, але не позбавлення життя – фундаментального і ключового права кожної особи [6].

Поняття «смертної кари» і «довічного позбавлення волі» досить

багатоаспектні, тому що вміщують правовий, економічно-соціальний, моральний аспекти тощо.

У економічному аспекті смертна кара дуже простий і дешевий спосіб боротьби зі злочинністю, тому що не потребує особливих умов і зусиль, значних державних асигнувань у сферу виконання покарань. Також смертна кара назавжди позбавляє злочинця можливості завдати значної шкоди охоронюваним кримінальним законам об'єктам [5, с. 74]. Натомість довічне позбавлення волі є довготривалим, фінансово вибагливим способом виправлення особи, але частіше він сприяє радикальній зміні злочинного світогляду, а іноді навіть повертає засуджених до життя, роблячи їх безпечними, тобто довічне позбавлення волі сприяє, перш за все, виправленню злочинців. Найголовніше те, що таким чином гарантується право особи на життя.

З моральної точки зору, смертна кара у світлі сучасних гуманізаційних процесів є неприпустим явищем для деяких держав, які давно відмовилися на законодавчому рівні від застосування даного найбільш суворого заходу примусу. Н.М. Михальська вважає, що з позицій загальнолюдської і перебудованої суспільної моралі страта є кроком назад у еволюції суспільства. У поданому твердженні є раціональне зерно, тому що злочини існували завжди і люди, які прагнуть реалізувати свої злочинні наміри, але завдання правоохоронних органів не призначити і виконати покарання, а попередити вчинення злочину або принаймні виправити особу, яка скоїла кримінальне правопорушення [7, с. 204].

Найсуровіший характер покарання у виді довічного позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод людини, засудженої до цього покарання, та позначається на порядку і умовах його встановлення, застосування і відбування [8, с. 212].

В усіх санкціях, де передбачено довічне позбавлення волі, в альтернативі з ним також міститься позбавлення волі на певний строк. Пояснюється це тим, що закон розглядає покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк перш за все, а лише за наявності додаткових вагомих обставин може бути призначено довічне позбавлення волі. Воно вважається «винятковим» заходом впливу на винного, тому рішення суду про застосування такого виду покарання має бути належно мотивованим.

Не менш суперечливим сучасна світова спільнота вважає питання призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі неповнолітнім. Проте, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які забороняють застосування до неповнолітніх довічного позбавлення волі, у деяких державах збереглася навіть смертна кара, що зводить нанівець всю правозахисну систему стосовно даного питання.

На VII-му Конгресі обговорювалися питання розробки і застосування стандартів ООН у галузі кримінального правосуддя. Результатом цього стало прийняття резолюцією 40/33 ГА ООН від 29 листопада 1985 року Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення

правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) [9]. З метою розвитку цього питання на міжнародному рівні було прийнято ще один документ від 14 грудня 1990 року резолюцією ГА ООН 45/113 Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі [10].

Однак сам факт прийняття вищенаведених нормативно-правових актів міжнародного значення не забезпечує цілковите гарантування незастосування до неповнолітніх найбільш суворих заходів кримінально-правового примусу. Міжнародний документ-доповідь «Схеми винесення вироків неповнолітнім» («Juvenile Sentencing Schemes») зазначає про застосування смертної кари до неповнолітніх: «Заборона використання цього заходу стала загальноприйнятою, вона є нормою, універсально визнаною в міжнародному співтоваристві. Ця заборона є нормою *jus cogens*, якою жодна країна не має права нехтувати. Лише деякі національні закони і тепер дозволяють застосування смертної кари за злочини, учинені неповнолітніми. Серед таких країн можна назвати Іран, Саудівську Аравію, Судан, Тонга, Об'єднані Арабські Емірати та, можливо, Індійський автономний округ Джамма і Кашмір (Індія)» [11]. Із даної інформації можна сказати, що норми міжнародного законодавства, які прямо забороняють застосування до неповнолітніх застосування смертної кари і довічного позбавлення волі, мають юридичні сили не у всіх державах світу, що потребує значної дипломатичної роботи.

В Україні чинним кримінальним законодавством передбачена заборона довічного позбавлення волі для неповнолітніх, що робить його більш гнучким і модернізованим, а також приводить у відповідність до міжнародного законодавства. Відповідно до Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16.04.2004 року зазначено: «При призначенні покарання неповнолітньому за сукупністю злочинів або вироків остаточне покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати 15 років (ч.2 ст. 103 КК)» [12].

Отже, сьогодні світова спільнота намагається протидіяти існуванню покарання у вигляді смертної кари, вважаючи це негуманним і протиправним стосовно невід'ємного права на життя. Ретроспектива смертної кари вказує, що вона завжди мала більше ефект залякування, ніж превенції і виховання особи злочинця. Сучасне прогресивне суспільство потребує оновлення у всіх сферах життєдіяльності, зокрема, і у сфері виконання покарань, а тому такі методи мають бути спрямовані не на фізичне знищення злочинця, а на повернення його до життя і зміну злочинного світогляду внаслідок застосування довічного позбавлення волі із можливістю помилування за певних умов.

Бібліографічні посилання:

1. Музика А.А. Смертна кара. URL: <http://www.zakony.com.ua>(дата звернення: 20.08.2019).

2. 17 років без смертної кари в Україні. Рідна країна: світоглядний портал. URL:<https://ridna.ua/2017/02/17-rokiv-bez-smertnoji-kary-v-ukrajini/> (дата звернення: 20.08.2019).
  3. Кримінальний кодекс УРСР: Закон УРСР від 28.12.1960 року № 2001-05. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05> (дата звернення: 20.08.2019).
  4. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України: Закон України від 22.02.2000 № 1483-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1483-14> (дата звернення: 20.08.2019).
  5. Кистяковский А.Ф. Исследование о смертной казни. Тула: Автограф, 2000. 272 с.
  6. Термін «покарання». Законодавство України: *офіційний сайт*. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/21992> (дата звернення: 20.08.2019).
  7. Михальська Н.М. Проблеми смертної кари як інституту вивчення на міжнародній арені. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2010. № 2. С. 201–204.
  8. Бурда С.Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Випуск 4. Львів: ЛДУВС, 2013. С. 207-214.
  9. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29.11.1985 № 995_211. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211 (дата звернення: 27.09.2019).
  10. Правила Організації Об'єднаних Націй, щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі від 14.12.1990 № 995_205. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_205(дата звернення: 27.09.2019).
  11. Juvenile Sentencing Schemes .URL: <http://www.humanrightsadvocates.org/wpcontent/uploads/2010/05/Juvenile-SentencingSchemes.pdf>. (дата звернення: 27.09.2019).
  12. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: постанова Пленуму ВСУ від 16.04.2004 № va005700-04. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04> (дата звернення: 27.09.2019).
-

Глуховеря Катерина Миколаївна
здобувач Науково-дослідного
інституту
публічного права (м. Київ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНТЕРЕСУ ЯК ОЗНАКИ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ ЗАГАЛЬНОЮ ЧАСТИНОЮ КК УКРАЇНИ

У Конституції України поряд із правами та свободами людини і громадянина майже двадцять разів вживається поняття «інтерес» як по відношенню до окремої людини, так й до різних суспільних утворень. При чому, гарантії захисту публічного інтересу явно превалюють над приватним. Звичайно, це не могло не відобразитися в КК України як крайньому засобу захисту людини, суспільства держави та людства від найнебезпечніших проявів протиправної поведінки. Кримінальний закон майже сто разів у зовсім діаметрально протилежних значенням вживає поняття «інтерес» – від об'єкта злочинного посягання до мотиву особи, яка вчиняє злочин.